

Лариса Афанасенко
ORCID iD 0000-0002-6119-4334

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи і психології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
вул. Генерала Родимцева, 19, 03041 Київ, Україна,
m_lariro@i.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ АГРАРІЇВ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті наведено результати дослідження складових показників, які визначають професійну самоідентифікацію студентів сільськогосподарської галузі відповідно до провідного періоду навчання і виховання. З'ясовано, що професійна самоідентифікація є продуктом тривалого особистісного та професійного розвитку, який з'являється в процесі професійної діяльності та набутті професійного досвіду. Це поняття розглядається як інтегральна характеристика фахівця, що проявляється в суспільній діяльності й спілкуванні. Визначено детермінуючі біографічні показники професійної самоідентифікації та розроблено схему складових професійної самоідентифікації студентів аграрного профілю відповідно до курсу навчання.

Ключові слова: професійна самоідентифікація; професійне навчання; фахівець-аграрій.

Вступ. Вища школа повинна забезпечувати підготовку фахівців відповідно до вимог сучасного виробництва та перспектив розвитку суспільства. Реорганізація системи вищої освіти передбачає перехід від кількісної оцінки системи освіти у ВНЗ до якісної, яка визначається високими професійними знаннями випускників та рівнем їх загальноосвітнього розвитку (Бурмістенков, Демішонкова, 2016). Вирішення проблеми формування висококваліфікованого фахівця-аграрія тісно пов'язане з професійною самоідентифікацією. Аналіз процесу самоідентифікації визначає дане поняття як потребу індивіда проявити себе через персоніфікацію, обравши усвідомлений вектор розвитку, який відповідає його ціннісним орієнтаціям. Водночас, самоідентифікація може виступати формою психологічної регуляції професійного становлення особистості (Гребенюк, 2010).

Механізм професійної самоідентифікації як психологічне явище не отримав однозначного визначення в науковому обігу. Існують різні точки зору щодо змісту даного поняття (Боровікова, 2010; Зливков, 2006; Фоміна, 2007). На думку О. Єрмолаєвої (1998), внутрішнім спонуканням людини у професійному розвитку являється її прагнення до інтеграції в со-

ціально-психологічному контексті на основі ідентифікації з професійно значущою групою (с. 84). Професійну самоідентифікацію вчена розглядає як продукт тривалого особистісного та професійного розвитку, який з'являється в процесі професійної діяльності та набутті професійного досвіду. Індивідуальний професійний розвиток передбачає формування рефлексуючого суб'єкта, здатного самостійно, якісно та своєчасно здійснювати професійні функції з оптимальними психологічними витратами (Олійник, 2010, с. 101). Тобто схема професійної самоідентифікації – це уявлення, що організують та управляють відчуттям індивіда відносно професійної суб'єктності (Єрмолаєва, 1998). Інший підхід до проблеми професійної самоідентифікації представлено в роботах Л. Шнейдер (2001). Автор вважає, що професійну самоідентифікацію не можна розглядати виключно як явище професіоналізму. Якщо визначати професіоналізм як вираженість мотиваційної сфери людини, то його необхідно вважати складовою професійної самоідентифікації, але якщо тлумачити професіоналізм в контексті особового самовизначення і життєвих перспектив, то поняття «професіоналізм» і «професійна самоідентифікація» є цілком співвідносними.

Професіоналізм людини передбачає не лише досягнення високих виробничих показників, а й особливості професійної мотивації, системи устремлінь, ціннісних орієнтацій (с. 83).

Таким чином, проблема розвитку особистості професіонала-аграрія розглядається нами як динамічний процес, ключовим моментом якого вбачається активізація професійної самоідентифікації студентів у професійному навчанні (Афанасенко, 2012, с. 33).

Проте в сучасній науковій теорії та практиці відсутні чіткі критерії, за якими можна визначити показники професійної самоідентифікації майбутнього спеціаліста агропромислового комплексу.

Мета статті – дослідити показники професійної самоідентифікації майбутніх аграріїв в умовах професійного навчання.

Показники професійної самоідентифікації: досвід емпіричного дослідження студентів аграрного профілю. Емпіричне дослідження професійної самоідентифікації майбутнього фахівця сільськогосподарського профілю проводилося на базі Національного Університету Біоресурсів і Природокористування України.

Вибірку респондентів склали студенти 1, 3, та 5 курсів таких факультетів: агробіологічного, тваринництва та водних біоресурсів, ветеринарної медицини. Загальна вибірка дослідження складала 290 випробовуваних у віці від 17 до 23 років, жінок 55,9%, чоловіків 44,1%.

Змінні, що входять у дослідження, були поділені на три групи:

1. Мотиваційні змінні. До них включені показники опитувальника професійної готовності Л. Кабардової (Боровський, 1993, с. 39–45), методики діагностики навчальної мотивації студентів Н. Бадмаєвої (2004), показники авторської розробки біографічної анкети.

2. Особистісна реалізованість. До цієї групи увійшли всі шкали опитувальника для вивчення особистісної реалізованості А. Большакової (2010).

3. Професійна орієнтація як інтегруючий механізм уявлення студента про свої здібності, ціннісні орієнтації, потреби, можливості, інтереси, що забезпечують динаміку майбутньої професійної діяльності (за тестом «Якоря кар'єри» Е. Шейна в адаптації А. Жданович) (Жданович, 2007).

Розподіл даних у дослідженні відрізняється від нормального, тому розрахунок необхідно

го обсягу вибірки на основі потужності параметричних тестів (Пірсона та Ст'юдента) неможливий. Наше дослідження проведено на вибірці 290 осіб, що перевищує рекомендоване значення та сприяє підвищенню надійності розрахунків (див. Таблицю 1).

Таблиця 1

Основні характеристики вибірки (n=290)

Характеристика	Категорії	%
Стать	Чоловіки	44,1
	Жінки	55,9
Курс	1	49
	3	28
	5	23
Спеціальність	Агрономія	32
Спеціальність	Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва	29
Спеціальність	Ветеринарна медицина	39
Місце проживання	Місто	50
	СМТ	25
	Село	25

Характеристики вибірки можуть бути описані таким чином.

В анкетному дослідженні визначалися основні біографічні показники, а саме: особливості гендерної приналежності, місце проживання до професійного навчання, освітньо-професійна спрямованість, наявність спроби роботи за фахом та наявність досвіду спілкування з професіоналами.

Отримані дані дають можливість стверджувати, що основне місце проживання студентів (до професійного навчання) найменше (6,6%) впливають на досліджувані показники. Проте відзначаємо, що місце проживання студентів до періоду навчання у закладі вищої освіти визначає оцінку можливостей навчання. Так, мешканці міст дають вищу оцінку власного досвіду аналізу наукових статей за фахом ($N=8,7$; $p=0,013$) та частіше вивчають останні професійні факти на дозвіллі ($N=6,34$; $p=0,042$), що свідчить про об'єктивно більші можливості користування інформаційним простором. Суб'єктивна оцінка бажання працювати за фахом також простежується у мешканців міст і селищ міського типу та найменше у мешканців села ($N=9,58$; $p=0,008$). Показовим і передбачуваним є те, що мешканці сіл мають найбільший досвід спостереження

за роботою професіоналів аграрного профілю ($N=20,41$; $p<0,001$), їхня суб'єктивна оцінка цього досвіду складає 7,5 балів (за 10-ти бальною шкалою). Мешканці селищ міського типу мають не набагато менше значення – 6,3 бали, але мешканці міст мають середню оцінку цього досвіду лише 4,8 бали за 10-ти бальною шкалою.

Отже, такі показники дають можливість припустити, що студенти, які проживали в містах або селищах міського типу до навчання у закладі вищої освіти, формують уявлення майбутньої професійної діяльності на основі інформаційного простору. Водночас студенти, які проживали в селах до професійного навчання, мали більше можливостей спостерігати або й брати безпосередню участь в сільськогосподарській діяльності. Подальше дослідження дозволить нам виявити, чи впливає наявність такого досвіду на професійну самоідентифікацію студентів як майбутніх фахівців.

Гендерна приналежність респондентів має вплив на 21% досліджуваних показників. Від статі залежать деякі суб'єктивні оцінки професійної самоідентифікації. Зокрема, чоловіки дають більшу, ніж жінки, суб'єктивну оцінку задоволеності батьків їхнім професійним вибором ($U=8564,5$; $p=0,009$). У чоловіків спостерігається вища оцінка необхідності проявів креативності в обраній професії ($U=8082$; $p=0,001$), вища оцінка біографічного фактору – захоплення елементами обраної професії в дитинстві ($U=8055,5$; $p=0,001$), наявність досвіду спостереження за роботою професіоналів ($U=7202$; $p<0,001$).

Тест «Якоря кар'єри» демонструє, що у чоловіків порівняно з жінками вищими є показники професійної компетентності ($U=8140,5$; $p=0,002$), автономії ($U=8695$; $p=0,018$), направленості на стабільність місця проживання ($U=7934$; $p=0,001$). За кар'єрною орієнтацією у жінок домінує показник служіння ($U=12081,5$; $p=0,015$).

За тестом професійної готовності досить очікуваним результатом є те, що чоловіки більш схильні до професій типу «людина – техніка», ніж жінки ($U=5850,5$; $p<0,001$).

Таким чином, можна зробити висновок, що загальний рівень професійної самоідентифікації майбутнього спеціаліста сільськогосподарської галузі не визначається повною мірою гендерним аспектом.

Розглядаючи освітньо-професійну спрямованість особистості слід відзначити, що дана характеристика впливає на 68 % досліджуваних показників.

У результаті розрахунків нами було з'ясовано, що студенти факультету ветеринарної медицини вказують біографічні чинники, що визначили вмотивованість професійного навчання. До них відносять: настанову вчителів із школи для отримання своєї спеціальності ($N=28,46$; $p<0,001$), наявність суб'єктивного уявлення про своє професійне майбутнє ($N=24,28$; $p<0,001$), бажання працювати за фахом ($N=34,07$; $p<0,001$), наявність професійного інтересу на початку навчання ($N=31,53$; $p<0,001$) та розвиток зацікавленості професійною діяльністю на момент проведення дослідження ($N=20,66$; $p<0,001$).

Необхідно відзначити у студентів факультету ветеринарної медицини наявність найменших сумнівів щодо вибору своєї професії ($N=36,44$; $p<0,001$), бажання займатися науковими публікаціями ($N=8,97$; $p=0,011$), очікування високого статусу у суспільстві завдяки своїй професії ($N=15,69$; $p<0,001$), позитивної оцінки можливостей кар'єрного зростання ($N=14,67$; $p=0,001$), мають позитивне відношення до своєї професії ($N=7,16$; $p=0,028$).

Емпіричні дані отримані в результаті проведення тесту «Якоря кар'єри» вказують спрямованість студентів-ветеринарів на професійну компетентність ($N=12,14$; $p=0,002$), служіння ($N=10,89$; $p=0,004$), орієнтацію на горизонтальну кар'єру ($N=8,04$; $p=0,018$).

Слід відзначити спільні домінуючі позитивні характеристики, що спостерігаються у студентів агробіологічного факультету та студентів факультету ветеринарної медицини. До таких характеристик відносяться: оцінка задоволеності батьків обраною спеціальністю: матері ($N=49,05$; $p<0,001$) та батька ($N=36,93$; $p<0,001$), схильність студентів до накопичення наукової літератури за своєю спеціальністю ($N=14,47$; $p=0,001$), схильність досліджуваних вивчати нові професійні факти на дозвіллі ($N=12,93$; $p=0,002$), висока оцінка захопленості елементами професії у дитинстві ($N=23,74$; $p<0,001$), спрямованість на інтеграцію стилів життя ($N=6,58$; $p=0,037$).

Окремими характеристиками студентів агробіологічного факультету є найвища оцінка студентів досвіду спостереження за роботою професіоналів-агрономів ($N=23,92$; $p<0,001$),

а також найвища оцінка господарсько-економічної компетентності ($H=8,98$; $p=0,011$).

Студенти факультету тваринництва та водних біоресурсів показують деякі негативні характеристики, зокрема вказують, що батьки менше задоволені їхнім професійним вибором. Самі студенти мають більші сумніви щодо правильності вибору своєї професії ($H=36,44$; $p<0,001$), ніж студенти-агрономи та ветеринари ($p<0,001$). Але вони, як і студенти-агрономи, оцінюють креативність своєї професії вище, ніж студенти ветеринарних спеціальностей ($H=14,81$; $p=0,001$), та більше схильні до професій типу «людина – техніка» ($H=11,43$; $p=0,003$).

Отже, можна зробити висновок, що професійна самоідентифікація в повній мірі не визначається освітньо-професійною спрямованістю особистості.

Останніми домінуючими біографічними показниками є наявність спроби студентів працювати за фахом та наявність досвіду спілкування з професіоналами.

У результаті розрахунків нами було з'ясовано, що перша спроба роботи за фахом оцінюється більшістю досліджуваних загальної вибірки досить високо – 7 балів за 10-ти бальною шкалою. Студенти, які отримали професійно-навчальний досвід, мають позитивні відмінності (31,6% від всіх показників) від студентів, які не мають апробації професійних дій. За результатами розрахунків, до таких показників відносимо: високе (9 балів за 10-ти бальною шкалою) оцінювання задоволеності своїх батьків обраною професією: матері ($U=6534,5$; $p<0,001$) та батька ($U=6637$; $p<0,001$), схильність до накопичення спеціалізованої літератури за фахом ($U=6445,5$; $p<0,001$), студенти не мають сумнівів у правильності свого професійного вибору ($U=10574,5$; $p=0,016$), наявність у студентів бажання займатися науковою роботою та науковими публікаціями ($U=7006,5$; $p=0,001$), зокрема мають улюблені наукові теми ($U=7222$; $p=0,004$), студенти високо оцінюють можливість отримання високого статусу в обраній сфері ($U=7266$; $p=0,008$), високого статусу ($U=7562,5$; $p=0,028$), кар'єрного зростання ($U=6865$; $p=0,001$), високо оцінюють імідж професіоналів у своїй сфері ($U=7639,5$; $p=0,038$), мають досвід спостереження за роботою професіоналів ($U=6324$; $p<0,001$) та захоплювалися елементами професії у дитинстві ($U=6429,5$; $p<0,001$).

Проведений аналіз даних за тестом «Якоря кар'єри» вказує на більшу спрямованість студентів даної групи на професійну компетентність ($U=7547$; $p=0,028$), підприємницьку креативність ($U=7479,5$; $p=0,021$).

Отримані дані за опитувальником особистісної реалізованості доводять, що досліджувані з досвідом роботи за фахом мають менший за інших дефіцит самореалізованості ($U=10590$; $p=0,016$), зокрема більше за інших задоволені поточним моментом життя ($U=10421$; $p=0,031$).

У студентів, які мають досвід роботи в професійній діяльності, простежується високий рівень розвитку професійних ($U=6120$; $p<0,001$) та навчально-пізнавальних ($U=7369$; $p=0,013$) мотивів.

Отже, найважливішою ознакою студентів, які мають досвід роботи за фахом, з огляду на результати емпіричного аналізу, є вища за інших професійна самоідентифікація ($U=7680$; $p=0,046$).

Досвід взаємодії зі спеціалістами обраної професійної діяльності, оцінюється студентами в середньому на 8 балів за 10-ти бальною шкалою, що свідчить про високі позитивні показники. Спілкування з професіоналами визначається спостереженням за діяльністю спеціалістів аграрної галузі у дитинстві ($U=5832$; $p<0,001$) і, як наслідок, захопленістю елементами професії в дитячі роки ($U=5433$; $p<0,001$) та визначення подальшої професійної спрямованості. Студенти, які мали досвід спілкування з професіоналами, проявляють інтерес до аналізу наукової літератури за спеціальністю ($U=8412$; $p=0,009$). Можна припустити, що спостереження за професійною діяльністю спеціалістів аграрної галузі в дитячому віці формує уявлення індивіда про професійну сільськогосподарську діяльність. Позитивне емоційно-оціночне ставлення до професійної діяльності являється умовою ідентифікації дитини з майбутнім образом професіонала.

Отже, із вищезазначених біографічних показників, які впливають на професійну самоідентифікацію, можна виділити детермінуючі, а саме: позитивний досвід роботи студента в сільськогосподарській галузі та позитивне емоційно-оціночне уявлення індивіда щодо майбутньої професії, сформованого на основі спостереження за професійною діяльністю фахівців аграрного профілю.

У результаті аналізу корелятив професійної самоідентифікації по кожному курсу навчання ми виявили показники, які визначають професійну самоідентифікацію студентів-аграріїв відповідно до провідного періоду навчання. Отримані емпіричні дані дозволяють розробити схему складових професійної самоідентифікації студентів аграрного профілю відповідно до курсу навчання (див. рис. 1).

при диференціації її корелятив за курсами.

Отримана інформація дає алгоритм підтримки та розвитку професійної самоідентифікації. Динамічність даного поняття зумовлена розвитком унікальних складових професійної самоідентифікації при переході до наступного курсу та їх поступове накопичення, а також створення умов оптимізації перехідних та незмінних складових для підтримки про-

	1 курс ►	3 курс ►	5 курс
Унікальні складові	Бажання стабільності майбутньої роботи, творчої самореалізації у навчанні, інтерес до технічної та художньої сторін професії	Розвиток професійної направленості: компетентність у професії, підприємницька креативність, спрямованість на вертикальну кар'єру та умови, мотивація престижу	Впевненість у високій потребі суспільства у професіоналах аграрного профілю
Перехідні складові		Зацікавленість професією, спрямованість на служіння, соціальні та комунікативні мотиви навчання, орієнтація на особливості взаємодії з природою та людьми у професії	Очікування високого статку при роботі за фахом
Незмінні складові	Мотивація до наукової діяльності, поєднання професійних та пізнавальних мотивів навчання, відчуття позитивних професійних перспектив, орієнтація на виклик у професійній кар'єрі		

Рис. 1. Складові професійної самоідентифікації студентів аграрного профілю за курсами навчання

Таким чином, емпіричний матеріал дослідження дозволяє визначити низку складових професійної самоідентифікації, а саме: унікальні, перехідні та незмінні.

Якщо звернутися до показників, які знижуються впродовж навчання та одночасно є складовими нашої схеми, то стає зрозумілим, що на тлі багатьох негативних змін професійна самоідентифікація залишається стабільною. До показників зниження відносять направленість на служіння, знижується пізнавальний мотив та мотив творчої самореалізації, соціальний мотив навчання, професійна направленість на типи професій «людина – техніка», «людина – художній образ», «людина – природа». Зауважимо, що ці показники зменшуються впродовж навчання, але не становлять переважну більшість змісту професійної самоідентифікації

професійної самоідентифікації. Тобто збереження мотиву творчої самореалізації в студентів третього курсу та збереження мотиву творчої самореалізації, престижу і зацікавленості професією у студентів на п'ятому курсі навчання.

Висновки. Узагальнення результатів дослідження надало можливість зробити такі висновки:

1. Загальний рівень професійної самоідентифікації майбутнього спеціаліста сільськогосподарської галузі не визначається повною мірою гендерним аспектом.

2. Професійна самоідентифікація в повній мірі не визначається освітньо-професійною спрямованістю особистості.

3. У студентів, які мають досвід роботи за фахом, є вища за інших професійна самоідентифікація.

4. Детермінуючими біографічними показниками, які впливають на професійну самоідентифікацію є: позитивний досвід роботи студента в сільськогосподарській галузі та позитивне емоційно-оціночне уявлення індивіда щодо майбутньої професії, сформованого на основі спостереження за професійною діяльністю фахівців аграрного профілю.

5. Основними показниками професійної самоідентифікації визначено: унікальні, перекідні та незмінні.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаються у вивченні специфіки планування та побудови індивідом власної професійної траєкторії, критеріїв та умов самореалізації в залежності від освітнього і професійного рівня розвитку особистості.

Література

- Афанасенко Л. А. Проблема активізації професійної самоідентифікації студентів аграрного профілю в умовах професійної підготовки. *Педагогіка та психологія*. 2012. № 4 (77). С. 30–35.
- Бадмаева Н. Ц. Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей. Улан-Удэ: ВСГТУ, 2004. С. 280.
- Большакова А. М. Опитувальник особистісної реалізованості. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2010. Вип. 28. Ч. 1. С. 14–24.
- Боровский А. Б. Система методов профессиональной ориентации. Кн. 2. Методики профориентационной работы (приложения). Киев: МЗУУП, 1993. 164 с.
- Боровикова С. А. Психологическое обеспечение профессиональной деятельности. Санкт-Петербург: СПбГУ, 1991. С. 135.
- Бурмістенков О. П., Демішонкова С. А. Аналіз стану освіти у вищих навчальних закладах України. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2016. Т. 12. № 1/29. С. 35–38. doi:10.15587/2313-8416.2016.85998.
- Гребенюк М. О. Професійна самоідентифікація студентів в умовах навчання у ВНЗ. URL: <http://www.psyh.kiev.ua> (дата звернення: 25.01.2018).
- Ермолаева Е. П. Преобразующие и идентификационные аспекты профессиогенеза. *Психологический журнал*. 1998. Т. 19. № 4. С. 80–87.
- Жданович А. А. Реадаптация опросника «Карьерные ориентации» Э. Г. Шейна и его стандартизация на студенческой выборке. *Психологический журнал*. 2007. № 4. С. 4–22.
- Злишков В. Л. Проблема особистісної та професійної самоідентифікації в сучасній психології. *Соціальна психологія*. 2006. № 5. С. 128–136.
- Олійник Л. М. Психодіагностика і корекція. Миколаїв: ПП «Принт-Експрес», 2010. С. 218.
- Фомина Т. А. Самоидентификация студенчества в условиях современной России: дис.... канд. социол. наук : 22.00.06. Ставрополь, 2007. 156 с.
- Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность: монография. Москва: МОСУ, 2001. 272 с.

References

- Afanasenko, L. A. (2012). Problema aktyvizaciyi profesijnoyi samoidentyfikaciyi studentiv agrarnogo profilyu v umovax profesijnoyi pidgotovky [Problem enhance the professional identity of students of agrarian profile in terms of training]. *Pedagogika ta psykholohiya*, 4 (77), 30–35 (ukr).
- Badmaeva, N. C. (2004). *Vlijanie motivacionnogo faktora na razvitie umstvennyh sposobnostej [The influence of the motivational factor on the development of mental abilities]*. Ulan-Ude, Russia: VSGTU (rus).
- Bolshakova, A. M. (2010). Opytuvalnyk osobystisnoyi realizovanosti [Questionnaire for personal fulfillment]. *Problemy suchasnoyi pedagogichnoyi osvity*. 28 (1), 14–24 (ukr).
- Borovskij, A. B. (1993). *Sistema metodov professionalnoj orientacii [System of methods of professional orientation]*. Кн. 2. Metodiki proforientacionnoj raboty (prilozhenija). Kyiv, Ukraine:

MZUUP (ukr).

- Borovikova, S. A. (1991). *Psikhologicheskoe obespechenie professionalnoi deiatelnosti [Psychological support of professional activity]*. Saint Petersburg, Russia: SPbGU (rus).
- Burmistenkov, O. P. & Demishonkova, S. A. (2016). Analiz stanu osvity u vyshhykh navchalnykh zakladakh Ukrainy [Analysis of the state of education in higher educational institutions of Ukraine]. *Scientific Journal «ScienceRise»*, T. 12, 1/29, 35–38. doi:10.15587/2313-8416.2016.85998 (ukr).
- Grebenyuk, M. O. (2010). *Profesijna samoidentyfikaciya studentiv v umovax navchannya u VNZ [Professional identity of students in teaching in universities]*. Retrieved from <http://www.psyh.kiev.ua> (ukr).
- Ermolaeva, E. P. (1998). Preobrazujushhie i identifikacionnye aspekty professiogeneza [Transforming and identification aspects of occupational genesis]. *Psihologicheskij zhurnal*, Vol. 19, 4, 80–87 (rus).
- Zhdanovich, A. A. (2007). Readaptacija oprosnika «Karernye orientacii» Je. G. Shejna i ego standartizacija na studencheskoj vyborke. *Psihologicheskij zhurnal*, 4, 4–22 (rus).
- Zlyvkov, V. L. (2006). Problema osobystisnoyi ta profesijnoyi samoidentyfikaciyi v suchasnij psykholohiyi [The problem of personal and professional identity in modern psychology]. *Sotsialna psykholohiya*, 5, 128–136 (ukr).
- Olijnyk, L. M. (2010). *Psikhodiagnostyka i korekciya [Psychodiagnostics and correction]*. Mykolayiv, Ukraine (ukr).
- Fomina, T. A. (2007). *Samoidentifikaciya studenchestva v uslovijax sovremennoj Rossii [Self-identification of students in the conditions of modern Russia]*: Candidate's thesis. Stavropol, Russia (rus).
- Shnejder, L. B. (2001). *Professionalnaja identichnost [Professional identity]*. Moscow, Russia (rus).

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ БУДУЩИХ АГРАРИЕВ В УСЛОВИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Афанасенко Лариса, кандидат психологических наук, доцент кафедры социальной работы и психологии, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, ул. Генерала Родимцева, 19, 03041 Киев, Украина, m_lariro@i.ua

В статье приведены результаты исследования составных показателей, которые определяют профессиональную самоидентификацию студентов сельскохозяйственной отрасли в соответствии с ведущим периодом обучения и воспитания. Выяснено, что профессиональная самоидентификация является продуктом длительного личностного и профессионального развития, которая определяется в процессе профессиональной деятельности с приобретением профессионального опыта. Данное понятие рассматривается как интегральная характеристика специалиста, проявляется в общественной деятельности и общении. Определены детерминирующие биографические показатели профессиональной самоидентификации и разработана схема составляющих профессиональной самоидентификации студентов аграрного профиля в соответствии с курсом обучения.

Ключевые слова: профессиональная самоидентификация; профессиональное обучение; специалист-аграрий.

INDICATORS OF FUTURE AGRARIANS PROFESSIONAL IDENTITY

Afanasenko Larisa, PhD (Psychology), Associate Professor of Social Work and Psychology Department, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 19 General Rodimtsev Str., 03041 Kyiv, Ukraine, m_lariro@i.ua

In the article provided the research results of component indicators that define the professional identity of agrarian students while the period of training and education. Empirical data defined the determinant biographical indicators that influence the formation of professional self-identification, namely, positive

experience of the student's work in the agricultural sector and the positive emotional and appraisal of the individual's view of the future profession formed on the basis of monitoring the professional activities of specialists in the agricultural sector. It is revealed that professional self-identification is a product of long-term personal and professional development, which appears in the process of professional activity and obtaining professional experience.

There are also defined the determining curriculum parameters of professional identity and the scheme of professional identity components of agrarian students according to the training course. Presented the basic mechanisms of professional identity of the individual. Examined that the problem underlying the process of professional self-determination, which implies a deliberate act of career choices based on activation of the internal potential of the individual. Discovered professional identity as a semantic condition of professionalism formation that reflects the level of mastery by the human of the psychological structure of professional activity and providing of natural quality of self-realization. The notion was defined by serving an indicator of the internal maturity of the individual as a manifestation of professional identity, providing some stabilizing functions of socialization and integration of subject-object relations in professional activities.

Key words: *expert-agrarian; professional identity; professional training.*

Стаття надійшла до редакції 04.01.2018

Прийнято до друку 27.09.2018